

**ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВНІ СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ ЛЮДИНИ:
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ**

Тамара Руденко

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
факультет соціології і права, кафедра філософії
просп. Берестейський, 37, 03056, м. Київ, Україна*

У статті розглядається сутність поняття «цінність», основні класи цінностей, їх тлумачення, особливості, формування у певний історичний період. Цінності формуються на протязі усього духовного життя людства, вони слугують орієнтирами у виборі важливих життєвих стратегій, пріоритетів, цілей як окремої людини так і суспільства в цілому.

У житті суспільства вони визначають напрями діяльності суб'єктів соціально-історичного процесу. Люди як основні рушійні сили історичного процесу створюють соціально-культурний простір, де культура виступає предметним полем формування цінностей. Цінності становлять фундамент культури. Людство створює цінності матеріальної та духовної культури, і саме існування цінностей відрізняє людину від тваринного світу.

Розрізняють індивідуальні та суспільні цінності. Індивідуальні цінності особистості формуються у процесі її соціалізації. Під впливом сімейного, культурного середовища відбувається усвідомлення цінностей, які у майбутньому стануть основними орієнтирами у житті конкретної особистості, на основі яких вона буде вибудовувати власну поведінку, визначати цілі та обирати напрями для їх утілення. Цінності виступають основними орієнтирами у формуванні світогляду, духовного світу людини, визначають сенс її життя. Індивідуальні цінності є сполучною ланкою між людиною і суспільством, культурою конкретно визначеного суспільства.

Головною цінністю залишається сама людина, її життя найвища цінність для неї самої та для суспільства, цінними є її діяльність, творчість, оскільки людина є не стільки біологічна істота, скільки соціальна.

Ключові слова: людина, цінності, загальнолюдські цінності, ціннісні орієнтації особистості, духовний вимір, духовність, культура, суспільство, свобода, справедливість, гармонія, добро, краса, істина, благо, пізнання та перетворення світу, саморозвиток особистості.

Постановка проблеми. Проблема цінностей, їх сутність, значення та роль у формуванні особистості завжди були у центрі уваги філософів. Значна кількість поглядів щодо розуміння сутності цінностей, на сьогодні, свідчить про недостатність розробки цієї філософської категорії.

Мета дослідження полягає у систематизації поглядів, у визначенні ролі цінностей у житті людини і суспільства. Для цього необхідно провести аналіз історичного розвитку поняття «цінність», розглянути та узагальнити вже існуючі наукові підходи до пізнання цінностей.

Подальше вивчення філософських проблем духовного життя сучасного суспільства буде сприяти вирішенню актуальних практичних завдань щодо утвердження нової системи цінностей сучасного українського суспільства, визначення пріоритетних цінностей та цілей нашої держави.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. До проблеми цінностей та ціннісних орієнтацій особистості зверталися представники різних філософських напрямків. І. Кант обґрунтував теорію цінностей. Згідно вчення філософа вищі цінності буття людини мають регулятивні підстави до існування. Г.В.Ф. Гегель пов'язував становлення цінностей з процесом історичного розвитку суспільства та становленням людської свідомості. Цінності, які розглядають представники німецької класичної філософії включають розум, свободу, моральність, право, мистецтво, державу.

Природу цінностей досліджували Р.Г. Лотце, А. Маслоу, А. Майнонг, Р.Б. Перрі, Г. Рікерт, М. Шелер. Так, наприклад, А. Маслоу зазначає, що потребою особистості є прагнення до самовдосконалення та самоствердження у

суспільстві. Цінності за М. Шелером пов'язані з надособистісним характером кожної людини.

Серед вітчизняних дослідників цінності вивчали С. Возняк, М. Головатий, Г. Дубчак, В. Козаков, В. Хмелько та інші науковці. Роль цінностей та ціннісних орієнтацій у житті особистості розглянуто у працях Є. Барбіної, В. Вербеця, О. Головіної, О. Кузнецова, Т. Потапчук, С. Рабійчука, А. Фурмана, Л. Хомич, О. Целякової тощо.

Вагомий внесок у розроблення теорії цінностей зроблено такими представниками сучасної української філософської думки як-от: В. Андрущенко, Є. Бистрицький, І. Бичко, Л. Губерський, В. Горський, І. Надольний, Б. Новіков, В. Шинкарук. Дослідники утверджують цінності до яких належать добро, благо, свобода, істина, справедливість, краса, віра, творчість. В. Андрущенко, Л. Губерський, І. Надольний цінності визначають як сутнісні універсалиї людини, її ставлення до навколишнього світу.

Національним духовним цінностям українського народу присвячені праці М. Бобро, М. Боришевського, І. Беха, В. Васютинського, С. Кримського, Ю. Сурміна. Сенс існування людини, її світогляд, на думку науковців, складають вищі цінності, а саме, добро, краса, істина, свобода, мир, справедливість, гідність, життя і здоров'я людини тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вічними духовними умовами людського буття є цінності. Виміри цінностей здійснюються за такими критеріями як-от: істина, добро, краса, свобода, гідність, честь, справедливість, вірність тощо. У філософському словнику визначення поняття «цінність» тлумачиться як значимість чогось для людини, узагальнене розуміння блага. Світ цінностей складає духовне багатство людини. Розрізняють вічні духовні цінності, національні, громадянські, цінності сімейного та особистого життя.

Філософські уявлення про цінності традиційно розглядалися у відношенні людини до світу, в синтезі знання та цінностей. Світ ціннісних переживань перебував у центрі філософських досліджень у його етичних, естетичних та релігійних проявах. Ще за часів античності природа і походження цінностей

привертали увагу філософів. Атрибутами цінності греки наділяли Космос – впорядкований Всесвіт, який розуміли як логос, порядок, закон. Космос, вважав давньогрецький філософ Геракліт, не створений ніким із богів і ніким із людей, він існує вічно, а його природа відповідає вогню, який закономірно загоряється і так само згасає. Представники Мілетської школи зосереджували увагу на першопочатку всього суцього, тоді як софісти, Сократ, Платон, Аристотель досліджували природу людини.

Сократ зосереджував увагу на моральній сутності людини. До основних моральних цінностей за Сократом належить мудрість, добродієність, поміркованість і мужність. Добродієність дорівнюється «знанню» – знанню людини про саму себе. Якщо людина пізнає себе, що таке добро і зло, вона не зможе чинити погано. Звідси стає зрозумілою теза філософа «пізнай самого себе». Платон вважав, що істинно мудрою є та людина, яка розуміє високі духовні цінності, а її дії та поведінка відповідають ним. В основу ідеальної держави філософ покладає принцип справедливості [15]. За Платоном головними цінностями є добро, істина, краса, а найвищою ідеєю у філософа і цінністю є Благо. Аристотель також до цінностей відносив істину, моральність, благо. Першими, хто почав вживати сам термін цінність, грецькою «аксія», були стоїки. Цінністю вони вважали не тільки блага й гармонійне життя у відповідності з природою, але також й обмінну вартість товару.

У добу античності вищим сенсом життя людини було її щастя на Землі. Протагор висунув тезу про те, що «людина є мірою всіх речей, існуючих, що вони існують, і не існуючих, що вони не існують». Отже, кожна людина має власні пріоритети та цінності, по-своєму розуміє щастя. Навіть, одна й та сама людина може тлумачити щастя по-різному. За Аристотелем люди формують уявлення про благо і щастя на основі власного життя. Античність утверджувала ідеал мудрої, діяльної, соціально активної, закоханої в життя людини.

Греки також підкреслювали облагороджувальну роль краси, яку вони розуміли як віддзеркалення вічного і досконалого космосу, знаходили її в природі, в людському тілі і творили її в мистецтві слова і музики, в скульптурі,

у величних архітектурних формах. До естетичних цінностей належали гармонія, ідеальний образ людини, краса, досконалість. Краса та порядок у Всесвіті в уявленні античності були взаємопов'язані.

У добу Середньовіччя цінності пов'язувалися з божественною сутністю. Основними цінностями були віра в Бога – моральний абсолют, релігія, церква, важливу роль відігравали також лицарські чесноти – мужність, честь, доблесть, вірність, які підтверджувалися у походах, шляхетними вчинками. Але людська оцінка, вважалося, не може вважатися досконалою, лише Бог здатен поєднати благо, істину, добро і красу.

У Середньовіччі формується символічна ієрархія цінностей: цінності небесного устрою – Град Божий і земного устрою – Град земний як наголошував Аврелій Августин [2]. Італійський поет Данте Аліг'єрі вибудовує філософсько-художню систему людських гріхів і чеснот. У середньовіччі формується цінність, яку нині ми називаємо людською гідністю. Будь-яка людина як творіння Бога не тільки покликана до відповіді, але так само як і всі інші, має свободу та рівність перед Богом. Людина наділена доброю волею і сама здійснює свій вибір та несе за нього відповідальність. Кожна людина вільна формувати власні переконання й спосіб життя, важливою цінністю є внутрішній світ людини. Духовний світ людини проявлявся в турботі про душу, бо саме вона вважалася осередком самості.

У добу Відродження та Нового часу філософи знову переймаються питаннями, що таке «добро», «істина», «краса», «благо». Відродження проголошує людину найвищою цінністю. Ідеалом Відродження стає всебічно розвинена людська особистість, яка насолоджується природою, мистецтвом, розвиває в собі творчі здібності, пізнає та перетворює світ. Відомий гуманіст італійського відродження Піко делла Мірандола підкреслював, що людина є «найвищим дивом з усіх проявів божественної мудрості». У своєму трактаті «Промова про гідність людини» він зазначав: «неперевершене й дивовижне щастя людини, якій дано мати те, чого захоче, й бути тим, ким забажає!» [8].

Людина як самодостатня особистість є творцем власної долі, вона обирає ким їй бути, створює власний життєвий світ.

Вагомим кроком до розвитку теорії цінностей стала філософія раціоналізму XVII століття. З доби Нового часу, формується людина мисляча, яка здатна зрозуміти універсальні закони буття. Як вважав французький філософ Рене Декарт, найвища цінність людини полягає в її здатності мислити. Завдяки розуму людина здатна пізнавати світ. Представник суб'єктивного ідеалізму Д. Юм вважав, що цінності є відображенням почуттів людини, вони не можуть бути ні істинними, ні помилковими, у кожної людини вони свої, тобто, на думку філософа, цінності є суб'єктивними.

Найглибше проблема цінностей була розроблена німецькою класичною філософією. Аксиологічна проблематика представлена в філософській системі І. Канта, за яким вищі цінності буття мають регулятивні підстави до існування. Кант наполягає, що потрібно розрізняти цінності, що скеровуються забіганками – вони відносні та розумом – абсолютні цінності. Критерієм розрізнення удаваних – марнославство і справжніх – моральність цінностей є обов'язок. Суспільна злагода є можливою, вважає Кант, коли відбувається моральне вдосконалення громадян за принципом: «чини так, як ти хотів би, щоб інші чинили стосовно тебе» [9]. Цей принцип є основою практичного імперативу філософа. І. Кант іменує його «золотим правилом моральності».

Ставлення людини до світу є предметом практичної філософії Канта. Людина взаємодіє зі світом речей, підпорядкованим природним закономірностям. Як і всі речі вона має двоїсту природу: як річ серед речей вона підпорядкована природним законам, що й усі інші природні речі, але як «річ у собі» вона містить у собі й надприродне, що виражається, на думку Канта, у трьох головних ідеях, а саме, свобода, безсмертя, Бог. І. Кант проголошує свободу основною і необхідною умовою моральності. У процесі пізнання свідомість морально орієнтованої особистості завжди спонукає її на знаходження добра, краси, істини.

Іншу думку поділяв Г.Ф.В. Гегель. Він розглядає цінності через призму потреб, підкреслював значимість і цінність речей для людини в конкретному випадку, за допомогою яких вона задовольняє свої потреби. Гегель розвивав ідею «абсолютної цінності культури» [6]. Культура виступає предметним полем формування цінностей.

Ф. Ніцше зосереджує увагу на «переоцінці всіх цінностей», робить висновок, що слабкість і відвертання від життя є поганим, а добрим є «воля до влади». Засновник психоаналізу З. Фройд вважає, що сфера сенсів і цінностей, тобто того, що має значення для людини, що впливає на неї і визначає її дії та поведінку, набагато ширше тієї області, що формується та керується її свідомістю, звідки й постала проблема дослідження несвідомого.

У XIX столітті почав формуватися аксіологічний напрям (аксіологія – від гр. аксіс – цінність і логос – вчення) у філософії – Г. Лотце, Г. Ріккерт. Герман Лотце вводить категорію «цінність», яка розуміється як гідність духовного буття людини. Дослідник визначає існування самостійного світу цінностей, який потрібно берегти від позитивістських і прагматичних намірів. Отже, цінність має інтерсуб'єктивний характер. Якщо наука вивчає об'єктивний зміст речей, то сфера духу підкреслює їх значення і цінність для людини. Світ є цариною явного, а цінності – належного. Проблему цінностей у XX столітті продовжують розробляти представники екзистенціалізму, феноменології, герменевтики, теорії соціальної дії.

В історії філософської думки можна визначити два підходи до вивчення цінностей. Перший натуралістичний підхід розглядає під цінністю все те, що сприяє ефективному функціонуванню «природи людини», він був розвинений у працях Р.Б. Перрі, Т. Парсонса та інших. У Р.Б. Перрі аксіологія поєднувала релігію, етику і політику, естетику, економіку, філософію, право. На його думку, джерелом цінностей є інтерес, предмети та речі будуть цінними для людини, якщо вони їй потрібні. Другий підхід розглядає цінності, які являють собою ідеальні сутності, вони не залежать від інтересів людини. Цей підхід виник у XX столітті як критика натуралізму англійським філософом

Д.-Е. Муром, у концепції якого факти і цінності мають різний антологічний статус, цінності не пояснюються наукою, яка розглядає походження явищ.

Німецький соціолог, філософ М. Вебер розглядав кожну соціальну дію лише в співвідношенні з цінностями, які визначають норми поведінки людей та їх цілі. Т. Парсонс зазначав, що цінності є найвищими принципами, які характеризують соціальну систему. Е. Дюркгейм замість поняття «цінність» вживав словосполучення «колективна свідомість», яка включає спільні переконання, вірування, почуття, норми, тобто є системою цінностей.

У М. Гайдеггера цінності є безспорними поняттями. Поняття цінність і благо є взаємозалежними, адже визначаються вони один через одного. Б. Расселл говорив про те, що цінності є ненаукові поняття, вони залежать від людини. Один із засновників філософської антропології М. Шелер вважав, що цінності можна досягнути лише через переживання. Людина як носій духу, за Шелером, здатна співчувати, любити. Любов, яка спрямована до Бога є вищою формою любові, а Бог для філософа є вищою цінністю.

З упевненістю можна говорити, що в історії філософської думки в Україні, найвищою цінністю була і є людина. Ще з давніх-давен проблема людини, її сенс життя, моральність були в центрі уваги представників української філософії. Цінності буття людини розглядалися в працях І. Вишенського, Г. Сковороди, М. Козачинського, Ф. Прокоповича, С. Яворського, Т. Шевченка, М. Коцюбинського, М. Драгоманова тощо. І сьогодні цінності є предметом дискусій, обговорень про нові ціннісні відношення. Український народ завжди цінував свободу, гуманність, добро, справедливість, релігійність, красу та гармонію світу.

Ціннісну проблематику розробляли багато українських філософів. В. Зеньківський вищою цінністю вважав Абсолют, з яким пов'язана свобода вибору особистості. В. Липинський був прихильником творчого націоналізму, підкреслював важливе значення мови, культури, звичаїв, його цінності базувалися на ідеї українського консерватизму та державності. О. Кульчицький розглядав проблему формування духовності сучасної української людини.

С. Возняк обґрунтовував пріоритетність у системі цінностей національної державності, підкреслював важливе значення мови, християнської моралі в житті людини [4].

Українські науковці як-от: В. Андрущенко, Л. Губерський, В. Кремень, І. Надольний, Б. Новіков, В. Рибалка цінності розглядають як сутнісні універсалії людини, до базових цінностей вони відносять добро, благо, свободу, справедливість, істину, красу, творчість [19]. І сьогодні проблема цінностей розглядається багатьма науковцями. А. Ганжа зазначає, що «цінності – це те, що об'єднує кожну людину і формує наше суспільство: моральні якості, наші дії, мислення, культуру» [5, с. 181]. М. Бобро підкреслює, що для сучасних українців головними цінностями є життя, мир, здоров'я, свобода, рідна земля, родина, любов, добробут. «Фундаментальною для аксіологічної характеристики світу українського життя є свобода людини» [3, с. 52]. Авторка підкреслює, що «відносини між людьми є домінуючою соціальною цінністю» [3, с. 52]. Т. Полухтович утверджує, що «вищими духовними цінностями є любов, сенс життя, правда, справедливість».

О. Целякова розглядає духовність як «вихід людського світовідношення за межі матеріальних потреб, їх подолання (своєрідне зняття) у сфері суб'єктивного «для-себе-буття», піднесення над ним і отримання нових безкорисних, суперпрагматичних відносин зі світом, контактів з ним, сприйняття, переживань і розуміння» [22, с. 67]. Т. Потапчук поділяє думку, що «тільки духовні прагнення, ідеали, принципи, норми моралі і є сферою цінностей». Цінності виступають як «особливі продукти духовної діяльності людини, у ході яких певним чином перетворюються та демонструються соціальні властивості речей» [16, с. 201].

Цінності формуються і трансформуються в процесі історичного розвитку суспільства. У процесі життєдіяльності людини цінності стають її власним надбанням. Особистість виробляє моральні переконання, норми і правила поведінки, які реалізує у своєму житті та діяльності – стає суб'єктом морально-етичної культури. Як зазначає А. Фурман, «розвиток і становлення морально-

етичної культури особистості – це безперервна реалізація потенційних можливостей, здібностей, талантів, свідоме вдосконалення себе як індивідуальності та універсуму, а також особливе життєсприйняття, спосіб життя, заснований на чіткому розумінні власних вітальних цінностей і цілей» [21, с. 99]. Отже, цінності виступають мірою соціалізації особистості, ступенем засвоєння нею суспільних норм. Ціннісне ставлення людини до себе і світу приводить до формування ціннісних орієнтацій особистості. Зріла особистість виробляє стійкі ціннісні орієнтири, які мають характер норм, оскільки визначають форми поведінки людини в суспільстві.

До суспільних цінностей можна віднести моральні, релігійні, естетичні, економічні, політичні та інші цінності. Цінності визначають розвиток та добробут суспільства, впливають на взаємодію людей у суспільстві. С. Рабійчук підкреслює, що «цінності, виконуючи цілеспрямовану функцію, тим самим забезпечують напрям розвитку суспільства» [17, с. 214].

Цінності виступають об'єднуючою ланкою між культурою суспільства і духовним світом людини. А це є умовою духовного буття світу. Як зазначає Головіна, «духовність охоплює вищі суспільні цінності: свободу, демократію, справедливість, благодійність, патріотизм, гуманізм» [7, с. 286]. Цінності складають базис культури, яка є основою життєдіяльності суспільства. Культура формує уявлення про те, що варто розуміти як цінність, а що не є цінністю. Через духовну культуру людина демонструє своє відношення до світу. Завдяки культурі відбувається розвиток особистості.

Виразними формами духовної культури є релігія, філософія, наука, мистецтво. Мистецтво для людини може бути джерелом натхнення, сприяти формуванню моральних цінностей. С. Репетій говорить, що «сприймаючи високодуховне мистецтво через асоціативні думки, почуття, емоції, людина відчуває свою причетність до всього, що відбувається у світі, удосконалює свої внутрішні якості» [18, с. 124]. Естетичні цінності, на думку Л. Ляшенко, які «виражаються у творах мистецької та духовної культури, стають складовими

структури особистості, мотивуючи її дії та визначаючи поведінку» [12, с. 37, 38].

Польський філософ Роман Інгарден, свого часу стверджував, що естетичне переживання твору мистецтва може приносити насолоду, яка оцінюється без об'єктивізації самого предмета переживання. Дослідники творчості Р. Інгардена підкреслюють, що «палітра наукових інтересів та академічних обов'язків філософа крім літературознавства й естетики» включала ще «етику та гносеологічно-феноменологічні розвідки» [20, с. 19-20].

Кожна людина має особисту ієрархію цінностей, яка пов'язує індивідуальне та суспільне життя. Людина має можливість робити вибір як їй діяти в залежності від життєвих обставин. Як підкреслює О. Кузнецов, «моральність виступає критерієм вибору індивіда, прийняття ним рішення та здійснення вчинку відповідно до категорій «добро-зло» [11, с. 13]. Свобода дає людині право вибору між добром і злом, але за свій вибір людина є відповідальною. Ще Б. Спіноза пов'язував свободу з необхідністю та відповідальністю, він стверджував, що «свобода є пізнана необхідність». До того ж необхідно поважати і свободу інших людей.

Для українців цінними є свобода, солідарність, милосердя, співстраждання, толерантність, самоповага. Як зазначає Н. Шевченко «самоповага дає відчуття свободи, сприяє вихованню почуття особистої гідності». «Ця якість допомагає долати багато життєвих труднощів» [23, с. 20]. Система цінностей визначає сутність як людини так і певної спільноти, направленість їх дій і вчинків. Б. Плєскач говорить, що «прийняті особою цінності визначають напрямок самовдосконалення та розвитку» [13, с. 32]. Людина створює, засвоює та транслює духовні цінності, які формують її культурне буття.

Будь яке суспільство ґрунтується на певних цінностях, таких як свобода, справедливість, благо тощо. Цінності визначають напрямок суспільного прогресу, який, у свою чергу, впливає на формування та розвиток цінностей. У цінності головне, підкреслює Л. Коберник, «спрямованість на соціальний

прогрес і розвиток людини відповідно до її призначення (покликання)», авторка зазначає, що призначення людини не може бути негативним, отже, її цінності і ціннісні орієнтації є «виключно позитивними утвореннями» [10].

Сучасне суспільство потребує утвердження моральних цінностей. Інколи люди просто забувають про те, що крім матеріальних благ, існують й інші цінності. В умовах сучасних реалій важливим є становлення нової системи морально-духовних цінностей, нового світогляду, який би базувався на культурних традиціях народу. І Бех підкреслює важливість нової виховної парадигми сучасної молоді, говорить, що «збагачення духовними цінностями, загальнолюдська значущість яких очевидна, повинно стати ключовим імперативом нашої молоді» [1, с. 5]. Дослідник обґрунтовує важливість нових наукових категорій: «вчинкове життя, вищі смисли, смислоціннісна сфера, духовність як вираження духу, духовна зустріч, духовна особистість, духовна самосвідомість, духовна рефлексія» тощо [1, с. 6].

В основі духовно-морального існування нації, повинні бути цінності, які зрозумілі і близькі кожній людині, незалежно від поглядів, переконань та становища в суспільстві. Загальнолюдські релігійні, духовні, моральні цінності лежать в основі існування як суспільства в цілому, так і окремої особистості. І саме від того, чи керуватиметься людина такими цінностями як добро, свобода, справедливість, гідність, солідарність, любов буде залежати її особиста доля, та добробут кожного. Тому істинно багате і процвітаюче суспільство може бути лише тоді, коли кожна людина свої дії та поведінку будує у відповідності з загальнолюдськими цінностями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснений аналіз поняття «цінність», історико-філософська рефлексія цінностей, свідчить про пріоритетне значення цінностей в житті як окремої людини, так і суспільства в цілому. Гармонія особистісних та суспільних потреб і вимог, узгодженість цінностей, моральних норм поведінки визначають рівень соціалізації особистості в суспільстві, вказують на ступінь її самоактуалізації та розкриття її внутрішнього потенціалу у різних видах діяльності.

Значний інтерес до цінностей привертає увагу дослідників різних галузей знання. Проблема цінностей розроблялася філософами, психологами, соціологами, і, сьогодні, вона не втратила свою актуальність. На систему цінностей впливає не тільки соціально-культурне середовище, політичні, економічні чинники, але й вона є виразом форм самоусвідомлення, самовираження моральних, інтелектуальних, естетичних та інших можливостей особистості, які взаємопов'язані з її потребами, цілями, інтересами, формами поведінки, зумовлюють їх, а також залежать від них, утверджуючи культурні цінності, їх сутність, властивості, значення в житті людини та суспільства. У цей процес є включеною система виховання і необхідно дбати про те, щоб у пріоритеті було моральне виховання особистості, її залучення до вищих загальнолюдських цінностей.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ ; Чернівці : *Букрек*, 2018. 320 с.
2. Блаженний Аврелій Августин (n.d.). Про град Божий. Доступно : <https://blagovist.info/vybranipratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-1>. [04 Серпня 2025].
3. Бобро М. Цінність життя і життєві цінності та їх образно-сміслова репрезентація в українському лінгвокультурному просторі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : Філологія*. Харків, 2015. Вип. 72. С. 50-53. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2015_1152_72_14
4. Возняк С.М. Духовні цінності українського народу. Київ ; Івано-Франківськ : *Плай*, 1999. 293 с.
5. Ганжа А., Атаманюк З. Цінності сучасного українського суспільства. *Південноукраїнські наукові студії*. Одеса, 2023. С. 180-183.
6. Гегель, Георг, Вільгельм, Фридрих. Феноменологія духу. Пер. П. Тарашук ; ред. пер. Ю. Кушаков. Київ : *Видавництво Соломії Павличко «Основи»*, 2004. 548 с

7. Головіна О.Ю. Духовність особистості: проблеми та перспективи психологічного дослідження. *Психологія і особистість*. Вип. 1 (9). 2016. С. 278-289.
8. Джованні Пікко делла Мірандола. Промова про гідність людини. Пер. Н. Назарова, ред. Р. Паранька. Український католицький ун-т. https://shron1.chtyvo.org.ua/Giovanni_Pico_della_Mirandola/Promova_pro_hi_dnist_liudyny.pdf
9. Іммануїл Кант. Критика практичного розуму. Пер. з німецької: Ігор Бурковський. Київ : Юніверс, 2004. 240 с.
10. Коберник Л.О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. *Наука і освіта. Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України*. Одеса, Вип. 4-5, 2008, С. 28-33.
11. Кузнецов О.І. Психологічний аналіз та систематизація духовних цінностей особистості. *Зб. наук. праць. Теорія і практика сучасної психології*. Київ : Вид-во Класичного приват. ун-ту, Вип. 5, 2028. С. 10-15.
12. Ляшенко Л.Л. Естетичні цінності як об'єкт дослідження: від естетичного до культурологічного узагальнення. *Культура і сучасність : альманах. Культурологія*. Київ. 2021. Вип. 1. С. 36-41.
13. Плєскач Б., Майданська К. Реалізованість особистісних цінностей як один з чинників самооцінки. *Молодий вчений. Психологічні науки*. Київ, Вип. 7 (119). 2023. С. 31-36.
14. Полухтович Т. Моральні цінності в житті людини. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філософські науки*. Вип. 11, 2013. С. 54-59.
15. Платон. Держава. Пер. з давньогрец. Дзвінка Коваль. 2-ге вид., перероб. Львів : Априорі, 2021, 457 с.
16. Потапчук Т.В. Цінність особистості: змістова сутність поняття. *Зб. наук. праць. Педагогічні науки*. Київ, Вип 136, 2017. С. 201-206.

17. Рабійчук С.О. Історичний розвиток поняття «цінності». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, Ужгород, Вип. 2 (41), 2017. С. 214-215.
18. Репетій С. Духовність особистості у контексті сприйняття мистецтва: філософсько-антропологічний аспект. Львів : *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*, Вип. 37, 2021. С. 119-125.
19. Філософія. Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко ; ред. І.Ф. Надольний. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : *Вікар*, 2001. 457 с.
20. Філософія Романа Інгардена і сучасність: колективна монографія за ред. Д. Шевчука. Острог : *Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія»*, 2021. 232 с.
21. Фурман А. Морально-етичні цінності в суспільному вимірі. *Психологія і суспільство*. Київ, Вип. 1, 2010. С. 94-99.
22. Целякова О.М. Духовність як цілісний феномен: проблеми концептуалізації в контексті соціально-філософського пізнання. *Гуманітарний вісник ЗДІА. Серія : Філософія*, Запоріжжя, Вип. 33. 2008. С. 65-73.
23. Шевченко Н.Ф. Теоретичні підходи до розуміння поняття «самоповага» в історичному поступі психологічного знання. *Психологія*. Київ, Вип. 11-12, 2015. С. 19-25.

VALUES AS THE MAIN WORLD-VIEW GUIDELINES OF HUMANITY: HISTORICAL-PHILOSOPHICAL REFLECTION

Tamara Rudenko

*National Technical University of Ukraine
«Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»,
Faculty of Sociology and Law, Department of Philosophy
ave. 37 Beresteyskyi str., 03056, Kyiv, Ukraine*

The article examines the essence of the concept of «value», the main classes of values, their interpretation, features, formation in a certain historical period.

Values are formed throughout the entire spiritual life of humanity, they serve as guidelines in choosing important life strategies, priorities, goals of both an individual and society as a whole.

In the life of society, they determine the directions of activity of the subjects of the socio-historical process. People, as the main driving forces of the historical process, create a socio-cultural space, while culture acts as a subject field for the formation of values. Values are the foundation of culture. Humanity creates the values of material and spiritual culture, and the very existence of values distinguishes man from the animal world.

There are individual and social values. Individual values of an individual are formed in the process of his socialization. Under the influence of the family, cultural environment, there is an awareness of values, which in the future will become the main guidelines in the life of a particular individual, on the basis of which he will build his own behavior, define goals and choose directions for their implementation. Values act as guidelines in the formation of a person's worldview, spiritual world, determine the meaning of his life. Individual values are a connecting link between a person and society, the culture of a specifically defined society.

The main value remains the person himself, his life is the highest value for himself and for society, his activity and creativity are valuable, since a person is not so much a biological being as a social one.

Key words: man, values, universal human values, value orientations of the individual, spiritual dimension, spirituality, culture, society, freedom, justice, harmony, goodness, beauty, truth, benefit, knowledge and transformation of the world, self-development of the individual.